

PIRMASIS VARČIOS MŪŠIS

1945 M. BIRŽELIO 14 D.

1945 m. birželio 14 d. Alytaus aps. Alytaus vls. (dabar – Alytaus r. sav.) Varčios miške, tarp Alovės ir Daugų mstl., įvyko pirmasis Varčios mūšis. Per NKVD kariuomenės 220-ojo pasienio pulko batalionų vykdomą karinę čekistų operaciją, kurios tikslas – sunaikinti Lietuvos kariuomenės atsargos leitenanto Adolfo Ramanausko-Vanago vadovaujamą partizanų būrį, žuvo 30 (kitais duomenimis – 47) partizanų (tarp jų 2 moterys) ir sulauktyti 6 (kitais duomenimis – 14) partizanai.

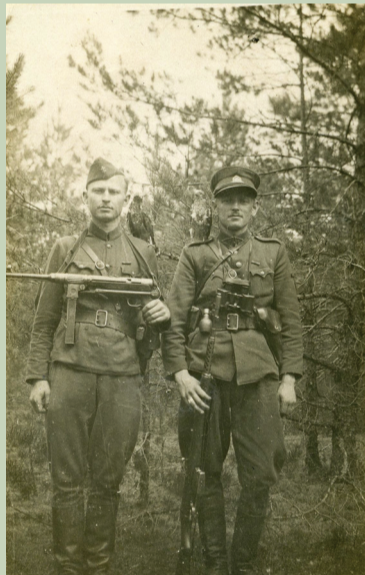
Pietų Lietuvos partizanų sritis, Atlasas, Vilnius: LGGRTC, 2008, l. 20-21.

Nežinomo partizano pieštas piešinys „Varčios mūšis“. Iš Genocido aukų muziejaus fondų

Dainavos apygardos Geležinio Vilko grupės partizanai. Iš kairės: grupės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas, Jonas Radžiūnas-Burokas, Vaclovas Petrauskas-Guoba (klūpo), Juozas Makaraitis-Zilvitis (sėdi), grupės štabo viršininkas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas (guli), Jonas Kazlauskas-Vanagas, neatpažintas partizanas. Iš Genocido aukų muziejaus fondų

Dainavos apygardos Merkio rinktinės vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas (dešinėje) su savo pavaduotoju Albertu Perminu-Jūrininku (kairėje). Varčios miškas, 1947 m. Iš Genocido aukų muziejaus fondų

ATĀ
LIETUVOS PARTIZANAI, ŽUVĘ 1-ME VARČIOS MŪŠYJE 1945.06.13
- JUOZAS JUŠKEVIČIUS 1924-1945
- JUOZAS MICKEVIČIUS 1922-1945
- TRYS NEŽINOMI PARTIZANAI

Antkapinis paminklas šioje vietoje palaidotiems 1945 m. birželio 14 d. pirmajame Varčios mūšyje žuvusiems partizanams Juozui Juškevičiui, Juozui Mickevičiui ir trims neatpažintiems atminti. Bendras kryžiaus ir atminimo lentelės vaizdas. Alytaus r. Alovės sen. Alovės Švč. Trejybės bažnyčios šventorius. J. Paršeliūno nuotr., 2009 m.

„Mūsų stovyklos partizanų dalis, kaip ir paprastai, iš vakaro su pastote išvažiavo maistauti ir kitais reikalais. Naktį visur atrodė visiškai ramu ir partizanai prieš pat rytą nuo Meškučių pusės įvažiavo miškan. Įvažiudami tepastebėjo, kad maždaug apie kilometrą nuo miško pakilo dvi raudonos raketos, o po to vėl buvo ramu. [...]

Staiga pasigirdo keli šūviai toje vietoje, kurioje budėjo vienas stovyklos sargybinis. Minimas sargybos postas buvo apie 50 metrų nuo pačios stovyklos.

Daktaras (Antanas Kulikauskas) įsakė nutraukti visus darbus ir visiems pasiruošti. Vyrai griebė ginklus ir būrėsi apie savo skyrininkus. Tuo metu į stovyklą šlubuodamas įbėgo sargybą ėjęs Žemaitis (kilęs iš Žemaitijos). Jis pranešė, kad miške pastebėjo daug rusų, jie peršovė jam koją.

Daktaras dviem skyriams liepė užimti poziciją nuo tos pusės, kurioje buvo pastebėti rusai. [...]

Vyrams atskiro įsakymo ir nereikėjo duoti. Partizanai atidengė labai stiprią visų ginklų ugnį. Iš mūsų pusės veikė dvylika kulkosvaidžių. Kiti partizanai šaudė iš šautuvų ir automatų. Rusai tiršta mase stovyklą supo žiedu. Jie iš pradžių puolė stacionais, baisiai rėkdami.

Partizanai pozicijas buvo užėmę visu kalneliu išilgai palapinių. Jų ugnis buvo stipri, staigi ir taikli. Visa tai turėjo neabejotiną reikšmę visai tolesnei kautynių eigai. Pradžioje rusų daugiausia ir krito. Jie šaudė nematydami taikinio ir per savus. Vyresnieji vis dar ragino pulti pirmyn, tačiau, pamatę savuosius gausiai krentant ir girdėdami tokią nelauktai stiprią partizanų ginklų ugnį, rusai netvarkingai ėmė trauktis atgal.

Iš partizanų pusės pirmiausia buvo nukautas Žemaitis vežime, taip pat pakinkyti arkliai. Daugiau nukautų nei sužeistų nebuvo. Aikštelėje raičiojosi sužeisti rusų šunes. Rusų šaudymas aptilo, bet šūkavimas nesiliovė.

Daktaras davė įsakymą trauktis. Pasitraukimas jau nebuvo sklandus. Tankūs krūmai ir raistai trukdė susižinoti tarp skyrių ir slopino matomumą. Vyrai bijojo vieni kitus apsirikę nukauti. Kai kurie netrukus gal ir sąmoningai nėrė savais keliais, tikėdamiesi, kad pavieniui pavyks laimingiau pasprukti. Kai kurios grupelės ir prieš savo norą, esant ypatingoms aplinkybėms, atitrūko nuo kitų ir išsiblašė. [...]

Organizuotai besitraukiantieji partizanai pasiekė skersai Varčią einantį vieškelį. Jau du partizanai buvo nukauti. Buvo aišku, kad vieškelis bus rusų nugultas ir per jį teks prasimušti bekovojant.

Pirmieji partizanus pastebėjo rusai. Tuo metu vieškeliu buvo gabenama pastote rusams amunicija ir maistas. Paskui vežimą ėjo apsauga. Tuo laiku ir prasidėjo pats susišaudymas. Partizanai rusus apmėtė granatomis, o po to šaukdami „Pirmyn“, pradėjo veržtis. [...] Rusų gurguolės arkliai buvo nukauti vietoje, o jos apsauga ir rusai, kurie saugojo vieškelį, majoro vadovaujami, pasileido bėgti į miško pakraštį. Partizanai prasiveržė pro vieškelį. [...]

Žaibas (Vaclovas Voveris), išgirdęs jo pasiūstų žvalgų susišaudymą su rusais, suprato, kad padėtis yra rimta, ir, nesulaukęs žvalgų sugrįžtant, skubiai ruošėsi pasitraukti iš stovyklos. Iš kitų žvalgybos duomenų patyrė, kad aplink Varčią yra daugybė rusų. Po to davė įsakymą vyrams eiti pagalbon besikauantiems merkinikiškiams (taip jie mus visus vadino).

Žaibas su vyrais artėjo prie vieškelių. Čia susitiko su besitraukiančiais mūsiškiais. [...]

Dabar stoti į atvirą mūšį su priešu nebuvo jokie išskaičiavimo. Jūrininkas (Albertas Perminas) perėjo pas savuosius ir, vietovių žinovų vedami, visi mūsiškiai pasitraukė į vieną tankumyną, iš kur, sulaukę nakties, išėjo miško pakraštį ir laimingai pasitraukė nuo Varčios į Panedzingio raistus. Kiti išsiblašė dalinėliai naktį taip pat laimingai išslinko iš miško ir pasitraukė į saugias vieteles. [...]

Iš tų partizanų, kurie kautynių metu klausė bendros komandos, žuvo du. Kiti aštuoni partizanai, neskaitant Žemaičio, žuvo iš tarpo tų, kurie išsiblašė pavieniui. Dar kai kurių partizanų likimas iki šiai dienai nežinomas, nes jie dingo be žinios. [...]

Kiek rusų buvo nukauta Varčios kautynių metu, sunku pasakyti. Vienas asmuo tvirtino, kad jis savo ausimis girdėjo „načialniką“ skaitant pranešimą, kad Varčioje buvo nukauti 176 rusai. [...] Iš keleto asmenų teko girdėti vienodai pasakojant, kad plentas nuo Kaniūkų tilto link Alytaus buvo nušlakstytas krauju rusų lavonų, kuriuos jie „supakuotus“ vežė sunkvežimiais iš Varčios...“, – rašė Adolfas Ramanauskas-Vanagas knygoje „Daugel krito sūnų...“ (Vilnius, 1999, p. 72–77)